

Література:

1. Атлас почв Украинской ССР. Под ред. *Н.К.Крупского, Н.И.Полупана*. – Киев: „Урожай”, 1979.
2. *Исаченко А.Г.* Ландшафтоведение и физико-географическое районирование / *А.Г.Исаченко*. – Москва: Высш. школа, 1991. – 366 с.
3. *Касіяник І.П.* Загальна оцінка ландшафтів Хмельницької області для відпочинку / *І.П.Касіяник, І.Б. Любинська, В.З. Мисько, Г.В. Чернюк* / Наукові записки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Вип. 8. Том 2. – Кам'янець-Подільський: КПНУ, 2009. – с.105-107.
4. *Касіяник І.П.* Рекреаційна оцінка ландшафтів Хмельницького Придністер'я / *І.П.Касіяник, І.Б. Любинська, В.З. Мисько, Г.В. Чернюк* / Зб. „Дністровський каньйон – унікальна територія туризму. – Тернопіль: „Підручники і посібники”, 2009. – С.52-56.
5. *Марцинкевич Г.И.* Основы ландшафтоведения / *Г.И. Марцинкевич, Н.К. Клишчунова, А.Н. Мотузко* / . – Минск: Вышэйш. шк., 1986. – 206с.
6. Природа Хмельницької області / *За ред. К.І. Геренчука*. – Львів: Вища шк., 1981. – С.116-128.
7. *Солнцев Н.А.* О некоторых принципиальных вопросах физико-географического районирования / *Н.А. Солнцев* / НДВШ. Геол.- географ. науки. № 2. – М.: Наука, 1958. – С.32-39.
8. *Царик Л.П.* Природно-рекреаційні ресурси: методи оцінки й аналізу / *Л.П. Царик, Г.В.Чернюк*. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2001. – 188 с.
9. *Чернюк Г.В.* Методика ландшафтно-екологічних досліджень малих територій у наукових роботах студентів природничого факультету / *Г.В. Чернюк, В.З. Мисько* / Наукові записки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Вип. 8. Том 2. – Кам'янець-Подільський: КПНУ, 2009. – С.141-143.
10. *Шищенко П.Г.* Прикладная физическая география / *П.Г.Шищенко* – Киев: Вища шк., 1988. – 192с.

Резюме:

Касіяник І., Любинська І., Мисько В., Чернюк А. ОЦЕНКА ЛАНДШАФТОВ ХМЕЛЬНИЦЬКОГО ПРИДНЕСТРОВ'Я С ПОЗИЦІЙ СБАЛАНСИРОВАННОГО ПРИРОДОПОЛЬЗОВАННЯ

За оціночними показателями встановлено, що більше 50% території Хмельницького Придністров'я займають природні комплекси найбільш сприятливі та сприятливі для земледілля с бонитетами почв від 60 до 100 баллів. Сприятливі для рекреації типи ПК займають до 40-45% площі. Оцінки рекреаційного і сільськогосподарського потенціалів показують таким чином більш цілеспрямовано використовувати земельні ресурси кожного типу ландшафтів.

Ключові слова: ландшафт, природний комплекс, ПТК, оцінка, земледілля, бонитет почв, ступінь сприятливості, рекреація, Хмельницьке Придністров'є.

Summary:

Kasiyanik I., Lyubinska I., Misko V., Chernuyk A. ESTIMATION OF LANDSCAPES OF KHMEL'NICKO PRIDNISTER'YA FROM POSITIONS OF BALANSED NATURE USE.

It is set on evaluation indexes, that more Pridnister'ya occupy 50% territories of Khmel'nicko the most favorable and friendly to agriculture natural complexes with the bonitets of soils from 60 to 100 marks. Friendly to recreation types the NC occupy to a 40-45% area. Evaluation indexes show as more expediently to utilize the resources of different types of natural complexes (NTC).

Key words: a landscape, estimation, degree, is favourableness, landesculture, bonitet of soils, recreation, Khmel'nicke Pridnister'ya, natural complexes – NTK.

Надійшла 23.03.2010р.

УДК 911.2 : 502.4

Галина ПИЛИПЕНКО, Світлана ВЕЛЬЧЕВА

**ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРИ ЛАНДШАФТНОГО РІЗНОМАНІТТЯ
ТЕРИТОРІЇ ТАРУТИНСЬКОГО ТА БОЛГРАДСЬКОГО РАЙОНІВ**

Вивчення ландшафтного різноманіття виступає критерієм наукового обґрунтування заходів щодо раціонального використання та збереження ландшафтів. Проведена метризація показників ландшафтного різноманіття для території дослідження, що дозволило розкрити внутрішню структуру ландшафтів, обґрунтувати репрезентативність об'єктів природно-заповідного фонду регіону і можливість створити оптимальну екологічну мережу та структуру природокористування.

Ключові слова: ландшафтне різноманіття, таксономічне різноманіття, індивідуальне топологічне різноманіття, топологічна репрезентативність, урочища, об'єкти природно-заповідного фонду, екологічна мережа.

Вступ. Людство займалося питаннями біотичного і ландшафтного різноманіття ще з перших днів свідомого свого існування. Це відображалося в тому, що в пошуках їжі людина розрізняла видові різноманіття рослин і тварин, вивчала і диференціювала природне середовище, в якому вона існувала. Свідоме пізнання природи розпочинається в ранньому палеоліті і продовжується постійно з розвитком суспільства. Проте пізнання несе з собою й негативні наслідки, тому що руйнуються

природні екосистеми. В наш час людство активно використовує природні ресурси, розширює площі, зайняті містами, промисловими об'єктами, транспортними комунікаціями за рахунок скорочення лісових, болотних, лучних і пасовищних угідь, а також технічно самовдосконалюється. Проте така тенденція та «самовдосконалення» ведуть до негативних змін в природі – скорочується біотичне і ландшафтне різноманіття. Суспільство повинно замислитись над збереженням ландшафтного різноманіття, тому що ландшафтне різноманіття виступає критерієм наукового обґрунтування заходів щодо раціонального використання, охорони і збереження ландшафтів і, без сумніву, є однією з найактуальніших проблем сьогодення.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Питання ландшафтного різноманіття всебічно було обговорене на Конференції Міністрів охорони навколишнього середовища «Довкілля для Європи» 23 – 25 жовтня 1995 р. в Софії і викладене у «Всеєвропейській стратегії збереження біологічного та ландшафтного різноманіття» [1]. Хоча питання про ландшафтне різноманіття є дуже актуальним в Україні, в науковому середовищі ще немає однозначного розуміння обсягу цього поняття [1, 2, 6, 7, 10]. Це пов'язано з тим, що існують різні погляди на поняття «ландшафт», з якого впливає поняття «ландшафтне різноманіття». Частіше за все в літературі використовують поняття, визначення якого дав В.Т. Гриневецький [2]. Згідно з ним, ландшафтне різноманіття - це реально існуюча на земній поверхні множинність створених природою цілісних дискретно-континуальних структур – ландшафтних комплексів будь-якого розміру та ієрархічного рангу – від фацій і урочищ до ландшафтних районів, мезо-, макро- та мегарегіонів і їхньої генеральної структури – ландшафтної сфери Землі.

На сьогодні, вчені-ландшафтознавці активно займаються питанням метризації ландшафтного різноманіття. Різноманіття оцінювальних параметрів може бути необмежено великим: їх зміст, кількість, набір, поєднання, як визначає А.О. Домаранський [5], залежать від мети конкретного наукового дослідження, і, особливо, від потреб і специфіки галузевого застосування. У найзагальнішому вигляді показники, що характеризують ландшафтне різноманіття тієї чи іншої території, А. О. Домаранський [5, 6] представляє двома блоками – структурно-часового та функціонально-часового спрямування.

Для обґрунтування територіальної структури ландшафтного різноманіття, на наш погляд, в першу чергу, потрібна оцінка параметрів, що відображають співвідношення площ геоконкомплексів. Такими показниками можуть бути таксономічне та індивідуальне топологічне різноманіття та топологічна презентивність, які відносяться до блоку структурно-часового спрямування [6].

Таксономічне різноманіття ($P_{\text{такс.}}$) – сумарна кількість різноманітних одиниць геоконкомплексів (рангу фацій, урочищ, місцевостей та ін.) в межах окремої ландшафтно організованої ділянки земної поверхні, що є характерною для неї в певний момент часу.

Індивідуальне топологічне різноманіття ($P_{\text{мон.інд.}}$) – сумарна кількість ареалів певного виду геоконкомплексів в межах окремої ландшафтно організованої ділянки земної поверхні, що характерна для неї в певний момент часу.

Топологічна презентивність ($P_{\text{мон.}}$) – ступінь вираженості (за показниками площі у відсотках) кожного з ареалів геоконкомплексів, у межах окремої ландшафтно організованої ділянки земної поверхні, що був характерним для неї в певний момент часу.

Постановка завдання та методи досліджень. Проблема різноманіття дуже актуальна для всієї території України і, зокрема, для території Болградського та Тарутинського районів Одеської області, які розташовані на заході Задністров'я і їх територія представлена зональними північностеповими та середньостеповими ландшафтами; азональні – долинами річок.

Для обґрунтування ландшафтного різноманіття території західної частини Задністров'я були використані методи – картографічний, математичний, порівняльно-географічний, методи геоінформаційних технологій; топографічні карти масштабу 1:100000, 1:25000 і виділені чотири ключові ділянки площею біля 300 км², які відображають особливості ландшафтної структури цієї території, з урахуванням видів ландшафтів та ландшафтних рівнів (ярусів) [8]. Перші три ключові ділянки знаходяться в межах північностепового ландшафту, але на різних ландшафтних рівнях: на V ярусі (абс. відмітки від 170 до 200-230 м), IV ярусі (абс. відмітки від 100 до 150-170 м), III ярусі (60-100 м). Четверта ключова ділянка, представлена середньостеповим ландшафтом II ярусу (абс. відмітки від 20-30 до 50-60 м), (в межах території Болградського та Ізмаїльського районів - для репрезентативності, тому що зазначений ландшафт в межах району займає незначну площу)

Для аналізу ландшафтного різноманіття в межах ключових ділянок були відкартографовані

Природні і антропогенні ландшафти у сфері природокористування Наукові записки. №1. 2010.

основні домінуючі та субдомінуючі урочища ландшафтів. Основними фоновими урочищами є природно-територіальні комплекси (ПТК) вододільних поверхонь, які в наш час повністю розорані і перетворені в агроландшафти; субдомінуючі урочища представлені долинами малих річок, струмків; балками 1, 2, 3, 4, 5 порядків, ярами та лощинами, які частково або повністю змінені.

Для кожної з ключових ділянок була розрахована таксономічна різноманітність субдомінуючих і домінуючих (фонових) урочищ (табл. 1) та підраховані площі вказаних видів таксономічних одиниць, які дали можливість встановити індивідуальну топологічну різноманітність (табл. 1). Далі за формулою (1.1) [6] була розрахована топологічна презентивність.

$$P_{\text{топ.}} = \frac{S_u}{S_o} * 100 \% \quad (1.1)$$

де $P_{\text{топ.}}$ – показник топологічної презентивності;

S_u – площа, охоплена окремим ареалом (а) певного виду геокомплексів (g) у визначений момент часу;

S_o – загальна площа досліджуваної ділянки земної поверхні.

Основна частина. Результати метризації ландшафтного різноманіття ключових ділянок представлені в таблиці 1.

З таблиці видно, що кожна з розглянутих ділянок має різну сумарну кількість одиниць таксономічного різноманіття. Найбільш різноманітним виявився північностеповий ландшафт III ярусу, сумарна кількість усіх видів урочищ якого становить 185 одиниць, що на 9 одиниць більше різноманітності середньостепоного ландшафту II ярусу - 176. Неочікуваним виявився результат таксономічного різноманіття для північностепоного ландшафту V ярусу, який займає найвищий гіпсометричний рівень (150-170 – 200-230 м абс. висоти) і має найбільшу густоту розчленування (0,75 - 0,80 км/км²): сумарна кількість усіх геокомплексів є мінімальною (80 одиниць), але вони найдовші на 2 – 2,5 км. Для I-ї ключової ділянки характерна наявність балок 5-го порядку, які відсутні в інших ландшафтах.

Таблиця 1

Кількісна оцінка параметрів метризації ландшафтного різноманіття ключових ділянок території Тарутинського та Болградського районів

Назва ландшафту	Площа ключової ділянки, км ²	P _{такс.} , всього одиниць	ПТК (урочища)	Кількісні показники метризації		
				*P _{такс.} , одиниць	**P _{топ. інд.} км ²	***P _{топ.} , %
Північностеповий ландшафт V ярусу	308	80	I порядку (долини річок)	1	6,2	2,1
			II порядку (балки)	5	35,5	11,5
			III порядку (балки)	8	77,4	25,1
			IV порядку (балки)	9	85,5	27,8
			V порядку (балки)	9	5,5	1,8
			Лощини	43	6,9	2,2
			Вододільні поверхні	5	91,0	29,5
Північностеповий ландшафт IV ярусу	308	142	I порядку (долини річок)	2	66,1	21,5
			II порядку (балки)	19	54,2	17,6
			III порядку (балки)	15	21,5	7,0
			IV порядку (балки)	5	6,6	2,1
			Лощини	5	22,9	7,4
						Вододільні поверхні
Північностеповий ландшафт III ярусу	308	185	I порядку (долини річок)	3	80,6	26,6
			II порядку (балки)	16	53,4	17,3
			III порядку (балки)	23	14,4	4,7
			IV порядку (балки)	3	3,6	1,2
			Лощини	137	16,4	5,4
						Вододільні поверхні
Середньостеповий ландшафт II ярусу	308	176	I порядку (долини річок)	1	7,9	2,5
			II порядку (балки)	5	23,9	7,7
			III порядку (балки)	8	12,6	4,2
			IV порядку (балки)	2	4,6	1,5
			Лощини	158	26,1	8,5
						Вододільні поверхні

Примітка: *P_{такс.} - таксономічне різноманіття

**P_{топ. інд.} - індивідуальне топологічне різноманіття

***P_{топ.} - топологічна презентивність

В результаті аналізу було встановлено, що для північностепового ландшафту V ярусу найхарактерніші балки 3, 4 і 5 порядків (8 і по 9 відповідно), тоді як для інших ландшафтів (IV – II яруси) домінують балки 2 і 3 порядків (табл. 1), та характерна тенденція зменшення їх кількості з півночі на південь. Проте зворотна тенденція спостерігається для таксономічного різноманіття урочищ лощин (максимум 158 одиниць в середньостеповому ландшафті – II ярус; лише 43 в північностеповому ландшафті V ярусу, що в 3,7 разів менше кількості цих урочищ в середньостеповому ландшафті) (табл. 1).

Розрахунки даних показників були здійснені і для вододільних поверхонь, які виділені з урахування зональних і підзональних ознак ґрунтів. Аналіз таксономічного різноманіття даних видів урочищ дозволив встановити, що вони мають пряму залежність від місцеположення в межах певних ярусів - їх кількість зменшується з півночі на південь від 5 одиниць в північностеповому ландшафті V ярусу до 2 одиниць в середньостеповому ландшафті. Проте аналіз індивідуального топологічного різноманіття та топологічної презентивності показав обернену залежність – площі вододільних поверхонь збільшуються з півночі на південь (табл. 1). Так, вододільні поверхні 1-ї ключової ділянки займають 91 км², тобто 29,5% від всієї площі ділянки (300 км²), а 4-ї ключової ділянки – 233 км² і 75,6% відповідно.

Маючи цифрові значення презентивності (табл. 1), нами було здійснено часткове узагальнення, шляхом визначення типу та топологічної ландшафтної диференціації земної поверхні, який може бути: рівномірним (розчленування території на рівновеликі за показниками площі таксономічні одиниці); нерівномірним (розчленування поверхні на неоднакові за площею таксони ландшафтів або їх ареали поширення), що, в свою чергу, ділиться на нерівномірний монодомінантний (домінування за площею в межах певної ділянки одного таксону) і нерівномірний полідомінантний (відсутність в межах досліджуваної ділянки яскраво вираженого домінантного таксону ландшафтних комплексів або ареалу поширення) [6, 9].

На основі отриманих результатів ми можемо зробити висновок, що північностепові ландшафти усіх рівнів мають нерівномірний полідомінантний тип топологічної ландшафтної диференціації. Середньостеповий ландшафт II ярусу виражений нерівномірним монодомінантним типом топологічної ландшафтної диференціації, тому що топологічна презентивність вододільної поверхні становить 75,6% від загальної площі ключової ділянки.

Невід'ємною складовою і індикатором ландшафтного різноманіття є біорізноманіття, яке на території дослідження, на сьогодні, представлено фрагментарно в долинах річок та в межах природно-заповідних об'єктів.

Велика густина розчленування і крутизна схилів; наявність більшої кількості порядків ерозійних форм в межах північностепового ландшафту V ярусу, порівняно з іншими ландшафтами, та різна їх орієнтація в просторі, а тим самим наявність різних рівнів і експозицій місцезростань обумовили велике біотичне різноманіття.

Саме для 1-ї ключової ділянки характерна наявність байрачних гирнецевих лісів, типовим представником яких є дуб звичайний, подекуди зустрічається дуб пухнастий. Крім того, в даному ландшафті є популяції рідкісних і зникаючих видів: лілія лісова (кудряш), пролісок Ельвеза, гімноспермум одеський, півонія тонколиста, істод молдавський, валеріана лікарська, гіацинтик білуватий, бельванія сарматська; види занесені до Червоної книги України - ковила Лесінга, горицвіт весняний, катран татарський, синьоголовник приморський та ін.

Південна частина території дослідження (середньостепові ландшафти), яка знаходиться на найнижчому гіпсометричному рівні (II), фактично розорана, проте на непридатних землях та схилах лиманів ще залишилися рідкісні та зникаючі види: конвалія травнева, ромашка лікарська, півонія тонколиста, мигдаль степовий, айстра ромашкова, астрагал шерстистоквітковий, душиця звичайна, алтея лікарська, софора японська (стифнолобіум), цмин пісковий; червонокнижні види - ковила українська, волосиста, периста, синьоголовник приморський.

Природно-заповідний фонд територій Тарутинського та Болградського районів станом на 2006 рік складається з 8 об'єктів ПЗФ загальною площею 727,1 га, що становить лише 0,22 % (мінімальні європейські стандарти складають 5 % від площі території) від загальної площі двох районів, яка складає 323713 га. З них один об'єкт загальнодержавного і 7 – місцевого значення.

До ПЗФ Тарутинського району відноситься один об'єкт загальнодержавного значення – ботанічний заказник «Староманзирський» і два заказника місцевого значення: «Діброва Могилевська» і «Діброва Монастирська», які мають категорію ландшафтного заказника. Частка цих

об'єктів на території району складає лише 0,15 %. Вони займають територію в 273 га.

«Староманзирський» заказник має площу 128 га і розташований біля села Лісне. В цьому заказнику охороняються штучні насадження дуба звичайного з домішками клена гостролистого, ясена, липи серцелистої. Тут ростуть більше 50 видів акліматизованих екзотичних порід дерев, наприклад, айлант, каркас, скумпія, софора, ялівець віргінський. До Червоної книги України віднесені горицвіт весняний та катран татарський.

Заказник «Діброва Монастирська» розташований в Бородинському лісництві. Його площа складає 100 га. Тут ростуть дубові насадження віком понад 125 років, а також лікарські рослини: звіробій звичайний, глід колючий, валеріана лікарська, шипшина звичайна.

Заказник «Діброва Могилевська» має площу 45 га. Він розташований біля села Лісне. В цьому заказнику є дубові насадження II половини XIX ст. Тут ростуть також лікарські рослини: глід колючий, шипшина собача, звіробій звичайний, полуниця.

На території Болградського району є 5 об'єктів природно-заповідного фонду. Всі вони місцевого значення. Це ландшафтні заказники «Виноградівка», та «Тополине», ентомологічний заказник «Жовтневий», парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва імені О.С. Пушкіна та дендрологічний парк «Червоноармійський». Загальна площа цих об'єктів складає 454,1 га, що становить 0,33 % від загальної площі району (136356 га).

Заказник «Виноградівка» займає площу 297 га, розміщений на правому березі оз. Ялпуг між селами Виноградівка та Владичень. Територія заказника насаджена горіхом грецьким, сосною кримською. Окрему природоохоронну цінність складають фрагменти цілісної степової рослинності, які збереглися на окремих пагорбах й крутих схилах. В складі цих рослинних угруповань переважають бородач звичайний і чебрець двовидний. З причорноморських ендемічних видів зустрічається: волошка Бессера, підмаренник волинський, волошка Маршалла; до Червоної книги України занесені – ковила волосиста, Лесінга і ряска гірська. Також є види тварин, які входять до Червоної книги України: подолярій, ведмедка-хазяйка, бджола-тесляр звичайна, жовтобрюх, гадюка степова, балабан, горностай.

Заказник «Тополине» розміщений на лівому березі оз. Ялпуг між селами Тополине і Криничне, площа якого становить 68 га. Найбільшу природоохоронну цінність складають фрагменти степової рослинності, яка тут добре збереглась. В складі цих рослинних угруповань переважають костриця; ковила волосиста і Лесінга (червонокнижні види). Характерні також види тварин Червоної книги України: подолярій, бджола-тесляр звичайна. Такий вид як гвоздика ланцетна відноситься до Європейського Червоного списку.

Ентомологічний заказник у с. Жовтневе створений в 1983 р. Площа заказника – 15 га. Основне завдання цього заказника – охорона і збереження чисельності диких бджіл, ос та джмелів.

Дендрологічний парк «Червоноармійський» був створений в 1970 році і займає площу 55 га. В цьому парку зростає 70 місцевих та інтродукованих видів дерев і кущів.

Парк імені О.С. Пушкіна створений в 1822 році у ландшафтному стилі в м. Болград. Його площа складає 19,1 га. Тут росте біля 55 видів чагарникових рослин, а також збереглися вікові дерева, серед них – дуб, який за легендою посадив сам О.С. Пушкін.

Згідно з класифікацією природно-заповідних об'єктів [4] за площею на території дослідження не має великих територій більше 1000 га. До середніх об'єктів відносяться ті, які мають площу від 200 до 500 га (заказник «Виноградівка»). «Староманзирський» і «Діброва Монастирська» належать до категорії відносно малих заповідних територій (50-200 га); заказники «Тополине» і «Діброва Могилевська», дендропарк «Червоноармійський» - до малих (20-50 га). Тільки заказник «Жовтневий» відноситься до карликових (менше 20 га). Парк імені О.С. Пушкіна являється міським, тому за площею відноситься до відносно малих (10-20 га).

При створенні екологічної мережі природно-заповідні об'єкти являються біоцентрами, проте жоден з представлених на території дослідження об'єктів не відповідає міжнародним стандартам, за якими оптимальна площа повинна складати 2000 га. Тому нагальною є проблема відновлення оптимальної величини заповідних територій для існування і збереження біотичного різноманіття Болградського і Тарутинського районів.

На сьогодні, природні ареали представлені частково долинами річок і балок, які є складовою екомережі (біокоридорами). Загальна їх довжина на території дослідження складає 481 км: з них на території Тарутинського району – 291,5 км, на території Болградського району – 189,5 км. Сучасний стан цих геокомплексів найкраще можна розкрити за їх функціональною діяльністю [3]. На основі

польових досліджень і аналізу ландшафтної структури території в таблиці 2 представлені довжини біокоридорів за їх функцією.

Таблиця 2

Довжина біокоридорів за функціями

Тарутинський район		Болградський район	
Біокоридор	Довжина, км	Біокоридор	Довжина, км
Існуючий	155	Існуючий	72
Знищений, але виконує міграційну функцію	107	Знищений, але виконує міграційну функцію	61,5
Знищений, але частково виконує міграційну функцію	19	Знищений, але частково виконує міграційну функцію	51,5
Знищений, не виконує міграційну функцію	10,5	Знищений, не виконує міграційну функцію	4,5

Аналіз таблиці дозволив встановити, що існуючі біокоридори становлять 47,2 % від загальної їх довжини; знищені проте виконують міграційну функцію 35,0 % біокоридорів, частково виконують міграційну функцію 14,7 % і не виконують міграційну функцію – 3,1 %.

Рекомендації. Єдиним принципом формування природно-заповідних територій був і залишається принцип унікальності природних комплексів, тому для оптимізації біологічного і ландшафтного різноманіття територій Тарутинського та Болградського районів, вважаємо, необхідне розширення існуючих та введення нових природно-заповідних об'єктів.

Тому в межах Тарутинського району необхідно створити зональний північностеповий державний або регіональний заказник для відновлення ділянки різнотравно-типчакково-ковилових степів: для цього законсервувати ділянки до 100 га - на вододільній поверхні межиріччя р.Когильник і р.Саки (район сіл Суховата, Калачовка, Аннівка) або на лівобережжі річки Чага, на схід від с. Петрівка. Створити степові заказники регіонального або місцевого значення: 1 - для збереження і розширення популяції рідкісного, зникаючого виду України і Молдови лілії лісової – кудряша (в долинах річок. Сака і Арса); 2 - для збереження зникаючого виду гімноспермуму одеського (в лівобережній частині долини р. Чага: район села Лісне і в долині ріки Арса: район села Євгенівка); 3 - для збереження зникаючого виду проліска Ельвеза (в лівобережній балці р. Чага: район с. Лісне; в долині ріки Когильник: район смт. Березино).

В межах території Болградського району створити заказник регіонального або місцевого значення в межах гирла р. Ялпуг, що дозволить зберегти місця існування рослин і водоплаваючих птахів долини річки та покращити умови їх існування. Створити зональний північностеповий ландшафтний заказник для відновлення ділянки різнотравно-типчакково-ковилових степів. Для цього законсервувати ділянки площею 100 га: в верхів'ях балки Черкеського (на захід від с. Калчева), або в верхів'ях балки Катлабух (на захід від с. Олександрівка), тому що верхів'я балок можна і необхідно вилучити з сільськогосподарського використання.

Висновки. Отримані результати репрезентують кожний ландшафт, що не лише дозволить еталонізувати все різноманіття зональних і азональних природних комплексів даної території, але й забезпечить умови для оптимізації природно-господарських комплексів, дасть можливість для розширення площ і введення нових об'єктів природно-заповідного фонду, створення екологічної мережі території та дозволить розробити оптимальну структуру природокористування в межах території регіону, зберегти і збільшити його біотичне і ландшафтне різноманіття.

Література:

1. Голубець М. А. До питання про ландшафтну різноманітність // Укр. геогр. журнал. – 2005. - № 4. – С. 11-15.
2. Гриневецький В.Т. До обґрунтування основних понять і методології досліджень ландшафтного різноманіття України // Укр. геогр. журнал. – 2000. - №2. – С. 8-13.
3. Гродзинський М.Д. Стійкість геосистем до антропогенних навантажень. – К.: Лікей, 1995. – 233 с.
4. Гродзинський М.Д. Пізнання ландшафту: місце і простір: Монографія. У 2-х т. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2005. – Т. 2. – 503 с.
5. Домаранський А.О. Про параметричне оцінювання ландшафтного різноманіття // Укр. геогр. журнал. – 2003. - № 3. – С. 21-26.
6. Домаранський А.О. Ландшафтне різноманіття: сутність, значення, метризація, збереження. – Кіровоград: ТОВ «ІМЕКС-ЛТД», 2006.–146 с.
7. Маринич О. М. Наукові засади дослідження ландшафтного різноманіття України / Проблеми ландшафтного різноманіття України. - Зб. наук. праць. К., 2000.- 400 с.
8. Пилипенко Г. П. Ландшафти Закарпаття (Особливості генезису та розвитку). / Вісник Одеського державного

університету, 1999. –С.64-68.

9. Пилипенко Г. П., Цуркан Н. І. Презентивність ландшафтного різноманіття для території Одеської області / Географія в інформаційному суспільстві. – Зб. наук. праць. У 4-х тт. – К.:ВГЛ Обрії, 2008. – т. IV. – 386 с.
10. Стеценко М. П. Про основні проблеми збереження ландшафтного різноманіття в Україні / Проблеми ландшафтного різноманіття України. - Зб. наук. праць. - К., 2000.- 400 с.

Резюме:

Пилипенко Г., Вельчева С. ОСОБЕННОСТИ ЛАНДШАФТНОГО РАЗНООБРАЗИЯ ТЕРРИТОРИИ ТАРУТИНСКОГО И БОЛГРАДСКОГО РАЙОНОВ.

Изучение ландшафтного разнообразия выступает критерием научного обоснования мероприятий по рациональному использованию и сохранению ландшафтов. Проведена метризация показателей ландшафтного разнообразия для территории исследования, что позволило раскрыть внутреннюю структуру ландшафтов, обосновать репрезентативность объектов природно-заповедного фонда региона и возможность создать оптимальную экологическую сеть и структуру природопользования.

Ключевые слова: ландшафтное разнообразие, таксономическое разнообразие, индивидуальное топологическое разнообразие, топологическая презентивность, урочища, объекты природно-заповедного фонда, экологическая сеть.

Summary:

Pylypenko G., Velcheva S. PECULIARITIES OF LANDSCAPE'S DIVERSITY OF THE TERRITORY OF TARYTINO AND BOLGRAD REGIONS.

The study of a landscape's diversity acts by criterion of a scientific substantiation of measures on rational use and preservation of landscapes. Is carried out metrication of parameters of landscape's diversity for the research territories, that has allowed to open internal structure of landscapes, to prove representation of objects of natural-reserved fund of region and opportunity to create an optimum ecological network and structure land use.

Keywords: a landscape's diversity, taxonomical a diversity, individual topological diversity, topological representation, urotshistshe, objects of natural-reserved fund, ecological network.

Надійшла 14.03.2010р.

УДК 581.9 (477.72+477.75)

Володимир ВОРОВКА, В. ДЕМЧЕНКО, В. КОЛОМІЙЧУК

ЛАНДШАФТИ АРАБАТСЬКОЇ СТРІЛКИ, ЇХ АНТРОПОГЕННІ ЗМІНИ ТА ЕКОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ

У статті розглядається можливість і необхідність створення ландшафтного заказника загальнодержавного значення «Арабатський степ» для збереження унікальних природних ландшафтів, рослинного і тваринного світу Арабатської стрілки. Проаналізовані наслідки необґрунтованої господарської діяльності людини на цій території.

Ключові слова: ландшафт, рослинні угруповання, господарська діяльність

В Україні і світі в цілому представленість ландшафтів, подібних до Арабатської стрілки, дуже незначна, а їх унікальність пов'язана з особливостями утворення, функціонування і розвитку. Разом з тим, в останні роки спостерігається негативна тенденція знищення рослинності приморських територій внаслідок розвитку рекреаційної забудови та стихійного відпочинку. У зв'язку з цим доцільно і необхідно здійснювати комплексну охорону таких територій з метою збереження і відтворення унікальних ландшафтних комплексів, які деградують під впливом людської діяльності.

Експедиційні виїзди, здійснені вченими-співробітниками ПП «Центр екологічного управління», Мелітопольського педуніверситету ім. Б. Хмельницького і Таврійського державного агротехнологічного університету по території Арабатської стрілки у травні і вересні 2008 р., а також у квітні і червні 2009 р. у межах Херсонської області показали, що ще існують у відносно збереженому стані ділянки, які репрезентують природний стан ландшафтного і біологічного різноманіття літоральних ландшафтів. Однією з таких ділянок є територія між б/в „Валок” (межа з Кримом) та Стрілківським газовим господарством з природним рослинним покривом на площі понад 700 га (рис. 1).

Арабатська стрілка є унікальною територією, яких у світі налічуються одиниці. Вона представляє собою піщану косу на заході Азовського моря, яка відокремлює від моря затоку Сиваш [1,12]. На півночі Тонкою (Генічеською) і безіменною протоками відокремлюється від материка. Має вигляд вузького (від 270 м до 7 км), низького і довгого (біля 112 км) півострова або коси, яка відокремлює Сиваш від Азовського моря. Південно-східна частина стрілки довжиною до 65 км